

ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Є. В. Шульга,
аспірант кафедри
адміністративного та
фінансового права
Національного
університету біоресурсів і
природокористування
України

Зростання рівня соціально-економічного розвитку суспільства неминуче призводить до збільшення споживання невідновних природно-мінеральних ресурсів та виснаження родовищ корисних копалин. Тому охорона та ефективне використання надр є однією з найбільш **актуальних** проблем сьогодення.

Чинне законодавство про надра України сьогодні ще формується, а тому йому притаманні такі риси, як непослідовність, незавершеність, певна неузгодженість з іншими галузями права, брак чітких юридичних дефініцій. Існуючий незадовільний стан законодавства в умовах наростання техногенних загроз та кризи екологічної безпеки, зокрема в процесі закриття шахт, що невпинно шириться, призводить до виникнення серйозних наслідків надзвичайних ситуацій техногенно-екологічного характеру. Задля відвернення цих негативних явищ необхідна дієва правова база й системні зусилля з удосконалення механізму правового регулювання, управління та контролю в процесі використання та охорони надр.

В надрах нашої країни виявлено майже 20 000 родовищ і проявів 117 видів корисних копалин, з яких 8290 родовищ і 1110 об'єктів обліку за 98 видами мінеральної сировини мають промислове значення і обліковуються в державному балансі запасів корисних копалин, 3349 родовищ розробляється [1].

Однак забезпечення законності та правопорядку у сфері охорони природних ресурсів лише шляхом встановлення правових приписів сьогодні є неможливим, що і потребує залучення дієвого механізму державного примусу, застосуванню норм адміністративної відповідальності для створення належних умов раціонального і невиснажливого використання надр в Україні.

Метою цієї статті є висвітлити сутність інституту адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування.

Кодекс України про надра (далі — КУпН) визначає надра виключною власністю Українського народу, що здійснює відповідне право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві Ради народних депутатів [2].

Надра забезпечують існування людей, є обмеженими, уразливими та невідновними природними ресурсами, що потребують надзвичайно відповідального та раціонального ставлення до них, особливо в аспекті використання. Стрімке нарощування антропогенних навантажень на природне середовище, розвиток виробництва і зростання матеріальних потреб обумовлюють необхідність розробки і додержання особливих правил раціонального використання та охорони такого важливого природного ресурсу, як надра, та екологічно спрямованого їх захисту.

Завданням законодавства про надра є регулювання гірничих відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ,

У статті досліджується інститут адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування, здійснюється його доповнення дефініційним та інтерпретаційним змістом.

Ключові слова: надра, правова охорона надр, адміністративна відповідальність, адміністративні стягнення, надрокористування

організацій та громадян [2].

Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП), а також КУпН визначено склади правопорушень, що віднесені законодавцем до категорій правопорушень в галузі використання та охорони надр, а саме: порушення права державної власності на надра; порушення правил охорони надр; порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр [3].

Питанням адміністративної відповідальності приділяли увагу в своїх працях В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, А. С. Васильєв, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, Є. В. Додін, В. В. Зуй, Р. А. Калюжний, Л. В. Коваль, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, В. І. Курило, Д. М. Лук'янець, В. Ф. Опришко, О. І. Остапенко, М. М. Тищенко, В. К. Шкарупа та інші дослідники. Водночас, питання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування досліджувалися фрагментарно або у межах ширшої адміністративно-правової проблематики.

У правовій науці існують різні погляди на визначення поняття адміністративної відповідальності. Д. М. Лук'янець визначає адміністративну відповідальність, як відносини, що виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами (за умов відсутності між ними відносин службового підпорядкування) з приводу вчинених останніми протиправних діянь, передбачених законодавством, що полягають у застосуванні до них адміністративних стягнень у визначеному законом порядку [4, 34–35].

За визначенням В. К. Колпакова адміністративна відповідальність – це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законодавством стягнення до суб'єкта правопорушення [5, 289].

На думку Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука та О. В. Дьяченко адміністративна відповідальність – це накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що призводять до обтяжливих наслідків матеріального чи морального характеру [6, 170].

В. К. Шкарупа, М. В. Коваль, О. П. Савчук вважають, що адміністративною відповідальністю є конкретний вид юридичної відповідальності, що встановлений чинним законодавством, обов'язковою формою негативної реакції держави в особі її уповноважених органів (посадових осіб) на протиправні діяння, що мають характер правопорушень [7, 131].

Більш слушною вважаємо висновок В. К. Колпакова та О. В. Кузьменко щодо поняття адміністративної відповідальності та визначення його,

як засобу захисту суспільних відносин шляхом виконання суб'єктом проступку примусово застосованих до нього заходів впливу за процедурою, передбаченою КУпАП [5, 289].

Таким чином, адміністративну відповідальність, як у цілому, так і за порушення в галузі законодавства про надра, можна визначити як несення суб'єктом, що вчинив адміністративний проступок, застосованих до нього примусово за визначеною процедурою, відповідно до законодавства, адміністративних санкцій, встановлених державою, що реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами адміністративної юрисдикції, з метою покарання винного, попередження правопорушень а також відновлення та захисту суспільних відносин.

Характеризуючи адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері надрокористування можна виділити такі ознаки:

- 1) адміністративна відповідальність настає за вчинення адміністративних правопорушень, що передбачені ст.ст. 47, 57, 58 КУпАП за порушення законодавства про надра;
- 2) суб'єктами адміністративної відповідальності є особи, що порушили загальнообов'язкові правила, встановлені для всіх громадян, незалежно від того, чи є вони легітимними користувачами надр;
- 3) суб'єктами, що мають право притягати до адміністративної відповідальності, є органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів, органи державного екологічного контролю, органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці, їх посадові особи;
- 4) за проступки у галузі гірничих відносин на осіб, винних у вчиненні адміністративного правопорушення (проступку) у сфері надрокористування, накладаються адміністративні стягнення у вигляді штрафу з метою виховання у особи-правопорушника почуття обов'язку додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим порушником, так і іншими особами.

Адміністративні стягнення за порушення у сфері надрокористування відповідно до КУпАП застосовуються у вигляді адміністративного штрафу [3].

Важливою особливістю адміністративної відповідальності за правопорушення є те, що вона одночасно поєднує в собі адміністративні та гірничо-правові чинники у змісті таких правовідносин. Тож ці відносини виникають на основі, перш за все, норм гірничого права, що встановлюють певні правила поведінки та формулюють заборони неправомірної поведінки осіб стосовно вико-

ристання та охорони надр.

Гірничо-правове підгрунття певним чином впливає на всі елементи адміністративно-деліктних відносин, такі як: особливі підстави виникнення правовідносин відповідальності – юридичний факт вчинення адміністративного правопорушення у сфері надрокористування; заходи відповідальності (загальнопоширені та специфічні); спеціальний суб'єкт адміністративної юрисдикції; порядок застосування стягнень.

Можна впевнено твердити, що особливими рисами адміністративної відповідальності за порушення законодавства про надра є: специфічний характер цих правовідносин, що виникає внаслідок поєднання гірничо-правових та адміністративних чинників у змісті цього правового явища, і, особливі підстави виникнення правовідносин адміністративної відповідальності – правопорушення у сфері надрокористування.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [9] відносить надра до об'єктів правової охорони. Тобто, в даному випадку надра (відносини у галузі використання та охорони надр) є особливим, специфічним об'єктом правової охорони. Особливістю адміністративної відповідальності за порушення в галузі використання та охорони надр є наявність, так званого, надро-правового підгрунття, що складається зі злиття надро-охоронно-правових та безпосередньо адміністративних чинників. Ці правовідносини ґрунтуються, перш за все, на надро-охоронно-правових нормах, якими регулюється

поведінка суб'єктів правовідносин у галузі використання та охорони надр у вигляді певних дозволів та заборон, а адміністративне законодавство конкретизує останні та приписує конкретні заходи державного впливу за їх недотримання.

Беручи до уваги вищезазначене, зважаючи на специфіку галузі надрокористування, пропонуємо таке визначення поняття інституту **адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування**, як *понесення суб'єктом, що вчинив адміністративний проступок в галузі використання та охорони надр, примусово застосованих до нього за спеціально визначеною процедурою заходів адміністративно-правового впливу, встановлених державою і реалізованих спеціально уповноваженими органами чи посадовими особами з метою охорони гірничих відносин, попередження правопорушень, виховання та покарання винної особи.*

Таким чином, адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері надрокористування є дієвим засобом охорони навколишнього природного середовища, його об'єктів та ресурсів, а також життя і здоров'я громадян. Переваги даного виду юридичної відповідальності полягають, насамперед, у його спрямованості на попередження та недопущення заподіяння значної шкоди навколишньому природному середовищу, життю і здоров'ю людини, а також в оперативності реагування на правопорушення, що особливо важливо у сфері охорони довкілля.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року : Закон України від 21 квітня 2011 р. № 3268-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 44. – Ст. 457.
2. Кодекс України про надра // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення ; Законодавство України про адміністративну відповідальність : зб. нормативних актів. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 368 с.
4. Лук'янець Д. М. Підстави адміністративної відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності : дис. канд. юрид. наук / Д. М. Лук'янець ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2000.
5. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручн. / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
6. Адміністративне право України : підручн. / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
7. Адміністративне право України : конспект лекцій / В. К. Шкарупа, М. В. Коваль, О. П. Савчук, Л. П. Самофалов, М. О. Мацелик – Ірпінь : Нац. акад. Держ. подат. служби України, 2005. – 248 с.

Шульга Е. В. Поняття інституту адміністративної відповідальності за правонарушення в сфері недропольовання

В статті досліджується інститут адміністративної відповідальності за правонарушення в сфері використання і охорони надр, здійснюється його доповнення дефініційним і інтерпретаційним змістом.

Ключові слова: надра, правова охорона надр, адміністративна відповідальність, адміністративні стягнення, використання і охорона надр

Shulga Ievgenii. A concept of institute of administrative responsibility for offence in the field of subsoil utilization

In the article the definition of administrative responsibility for illegal use of subsoil resources is researched, also it is enriched by the definition and clarification content.

Key words: subsoil, legal protection of subsoil, administrative responsibility, administrative penalties, use and protection of subsoil